

In Gen. 49 wordt weer duidelijk dat Gen. 37-50, de zgn. Jozefnovelle, eigenlijk het verhaal is van de 'toledot' van Jacob (37:2). Bij die centrale positie van Jozef zou je haast vergeten dat het om de hele familie van Jacob gaat. Maar in Gen. 49 komen alle zonen weer voor het voetlicht, want hun vader richt zich tot ieder van hen afzonderlijk. Hij spreekt zijn laatste woorden tot hen. Aan zulke woorden wordt doorgaans veel waarde gehecht. Jacob spreekt ook als Israël, de man van de belofte (35:10 v.v.). Die belofte staat blijkbaar op het spel. Kenmerkend voor deze verzameling van spreken is hun raadselachtigheid, het is orakeltaal met veel beeldspraak en verholten toespelingen, die ons na zoveel tijd vaak ontgaan. We kunnen wel meegenieten van de talrijke woordspelingen, die in vertaling helaas meestal verloren gaan: bijv. v.8. jehoodah – jodoeka (zij loven u) – jadka (uw hand); v.14 zinspeelt op de betekenis van Issakar, dagloner; v.17 Dan – din (richten); v.19 Gad – gedoed (bende) – gwd (belagen); v.20 zinspeelt op de betekenis van Aser, gelukkig; en er zijn er nog wel meer aan te wijzen.

De betekenis van de meeste spreken moge ons dan ontgaan, wel is duidelijk welke zonen boven de rest uitsteken. Dat is belangrijk voor het antwoord op de vraag aan wie van zijn zonen Jacob nu de belofte van Izaak en Abraham zal doorgeven. De eerste drie zijn haar niet waardig. De redenen hiervoor vinden we in Gen. 35:22 en c.34. Juda, die nu aan de beurt is, was eigenlijk allang de eerste onder zijn broers, hun woordvoerder en leider (37:26f, 43:3ff, 44:14ff, 46:28).

Naast deze positieve kanten aan Juda's verleden (het lijfsbehoud van Jozef, zijn instaan voor Benjamin) is er natuurlijk die vreemde geschiedenis met Tamar. Toch wordt Juda met nadruk naar voren gehaald. Bij hem wordt er niet over het verleden gesproken. Juda is de uitverkorene ondanks zichzelf. Hem wordt de heerschappij toegezegd, koningsattributen worden hem toegedicht. Voor het raadselachtige Silo (v.10b) is geen zekere verklaring. De Messiaanse interpretatie van de rabbijnen is zeer waarschijnlijk niet oorspronkelijk. Wel is duidelijk dat deze spreuk het Davidische koningshuis beoogt.

En Jozef dan? Ook hij wordt aardig in het zonnetje gezet, maar het blijft bij hem toch beperkt tot welvaart. De NV van het NGB suggereert dat toch Jozef de uitverkorene is om de belofte te ontvangen. I.p.v. 'de voorvaderlijke zegen' is het echter veel aanneme-

lijker te lezen zoiets als 'de zegeningen van de oude bergen', terwijl bovendien *nezir* (v. 26) beter met 'de gewijde' te vertalen is dan met 'de uitverkorene', want daarvoor wordt normaal 'bachar' gebruikt. Bachar wordt overigens nooit voor Jozef, maar vaak voor Juda gebruikt (1. Kron. 28:4, Ps. 78:67!).

Voor een goed begrip van Gen. 49 moeten we ons realiseren dat het hier gaat om een stuk poëzie dat waarschijnlijk thuishoort in de tijd van David. Het is een bezinning van de stammen van Israël op de situatie waarin ze verkeren. Door toedoen van David was de stam Juda in een leiderspositie gekomen, naast de stammen van Efraim en Manasse (=Jozef). Zowel Juda als Jozef waren dan ook rijkelijk gezegend. Maar de heersersstaf is voor Juda. Hier wordt beleden dat dat Gods werk is, de werking van Zijn woord via de profetie van Jacob. Zo hebben de terugwijzing van Ruben en de vervloeking van Simeon en Levi ten gevolge gehad dat hun stammen geen rol van betekenis hebben kunnen spelen in de geschiedenis van Israël. De andere stammen danken Jacob voor hun plaats en functie in Kanaän. Zij hadden ook de richters voort mogen brengen. Dan en Benjamin erkennen de fouten die hun vader had voorzien (Ri. 18 en 19). De stammen weten zich één in hun afkomst en afhankelijkheid van dezelfde God. Daarom kan voor Gen. 49 als centrale zin v.18 gelden: 'Op Uw heil wacht ik Here' (Waarschijnlijk is deze uitroep verbonden met de spreuk over Dan, omdat die naam, recht, de vraag naar Gods redding opriep. Die woorden kunnen nl. parallel gebruikt worden, zie Ps. 54:3). Zo'n uitroep is wel gepast na zo'n onheilspellende spreuk, maar tevens kan het gelden als een uiting van blij vertrouwen in Gods verkiezend handelen (vgl. Jes. 25:9).

1 februari 1981

weeklezing:

Genesis 49,1-28

(volledige perikoop: idem)

psalm daarbij:

psalm 40

antifonen: Gen 49,18

en ps 40,1 of 14

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: ps 93,4

bij de gaven en aan tafel: ps 31,17-18 en Mt 5,3-4

epistel: Romeinen 13,8-10

zondagslied: LB gezang 165

'Toen Jezus bij het water kwam'

evangelie: Mattheus 8,23-27

de zondag in het nieuwe lectionarium:

Zefanja 2,3 + 3,12-13

psalm 146 (R: Mt 5,3)

I Korinthen 1,26-31

vers voor het evangelie: Mt 5,12a

Mattheus 5,1-12a

kleur: wit of groen

gebed (Missale Romanum)

29 Heer, onze God.

geef dat wij U eren met heel ons hart
en alle mensen beminnen met de liefde
die voortkomt uit Uw Geest.
Door uw zoon Jezus Christus
onze Heer.

of (Book of Common Prayer en lutherse traditie, vert.
Domkerk, Utrecht).

30 Heer God, die weet dat wij tengevolge van onze menselijke zwakheid geen stand kunnen houden temidden van grote gevaren.
Maak ons leven gezond in alle opzichten.
opdat wij met uw hulp bevrijd worden van datgene waarmee wij onszelf kwellen en geweld aan doen.
Door onze Heer, Jezus Christus.

Gen. 50 (en het slot van 49) speelt zich af op de grens. En dat in menig opzicht. Op het eerste gezicht natuurlijk op de grens van leven en dood. Maar dat blijkt van ondergeschikt belang. Zowel Jacob als Jozef maken op hun sterfbed hun volk duidelijk dat het nog niet thuis is, dat het zich nog niet voorgoed kan vestigen, zich nog geen eigen graven kan maken. De zonen van Israël zijn niet in het aan hen Beloofde Land. Het enige waarop zij aanspraak kunnen maken is de gastvrijheid van de Farao (47:4ff). Het lijkt op de situatie waarin Abraham en de zijnen verkeerden in het land van Kanaän. Hij was een gewaardeerde gast bij de Hethieten, maar meer dan gastrecht had hij niet. Daarom stelde hij zo'n hoge prijs op een eigen stuk land voor zijn eigen graf (23). Zoiets had Jacob ook in Egypte kunnen doen. Maar hij deed het niet: hun thuis was nu voorgoed Kanaän. Dat wordt bij het zoeken naar een geschikt graf opeens weer heel duidelijk. Dit hoofdstuk staat dan ook vol met toespelingen op de uittocht later naar het eigen land: Jozef moet nadrukkelijk verklaren dat hij zal terugkeren (50:6), want ook al is hij nog zo'n belangrijk Egyptische functionaris, het spreekt niet vanzelf dat hij weer terugkomt. Hij hoort thuis in Kanaän. Van degenen die ze nu achter laten (v.8) wordt in het boek Exodus nadrukkelijk gezegd dat ze wel mee moeten (Ex. 10:11, 24;12:37f). De begrafenisstoet volgt dezelfde onlogische route (v.10) als later de hele gemeente Israël: via het over-Jordaanse.

Terwijl nu het volk weet dat het op de grens moet staan, gereed om te ver trekken, is het schrijnend om te ontdekken hoezeer het de gewoontes van Egypte heeft overgenomen. Om te beginnen worden Jacob en Jozef gebalsemd. Dat is de eerste en de laatste keer dat dit Israëlieten overkomt. Maar daar zit nog wel wat goeds aan: het rekken van hun lijfelijke aanwezigheid houdt hun oproepende en aanmanende geest levend. Veel erger is de argeloosheid waarmee de Kanaänieten ze voor Egyptenaren kunnen uitmaken (v.11), gewillig volgen ze hen (v.7).

Maar het zien van het eigen land brengt ze tot inkeer. De Jordaan grenst ze van de Egyptenaren af: ze gaan alleen verder. En niet alleen Jozef, maar alle zonen, heel Israël is weer even zichzelf. En als ze terugkomen is het toch anders geworden. Dat is al te zien aan de volgorde van de stoet (v.14). Israël laat zich niet langer leiden door een vreemde

macht.

Jacobs sterven wordt uitgebreid beschreven. Het was al begonnen in c.48. Daar staat hoe hij ging zitten in bed. Nu, aan het slot van 49 staat er dat hij zijn benen weer op het bed trok en stierf. Een rustige dood. Er is geen sprake van rusteloze wanhoop vanwege het feit dat zijn volk niet daar is, waar het zou moeten zijn, vanwege het uitblijven van de vervulling van de belofte der vaderen van een eigen land of vanwege het gevaar dat hij geen plaats zou krijgen waar hij in vrede zou kunnen rusten (gezien de moeite die Jozef ervoor moet doen om weg te komen was dat gevaar er zeker wel). Jacob stierf vol vertrouwen.

En zo kon ook Jozef genieten van een geruste en gelukkige oude dag: God zal naar Israël omzien. En zo eindigt Genesis met de belofte waarmee het allemaal begon (46:2ff, 48:3f, 50:20,24f vgl. 12:1ff).

Maar bij dit rustige vertrouwen blijft toch duidelijk dat Israël nog een lange weg heeft te gaan. Het slot van Genesis is alleszeggend. Hoe mooi het ook is, we zijn nog 'in Egypte' (50:20). We staan op de grens met Exodus.

herinnert: terug de hant

8 februari 1981

weeklezing:

Genesis 49,29-33 + 50,12-14.22-36
(volledige perikoop: 49,29 t/m 50,36)

psalm daarbij:

psalm 41

antifonen: Gn 50,(12-) 13

en ps 41,3

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: ps 97,7-8

bij de gaven en aan tafel: ps 107,8-9

en Mt 5,5-6

epistel: Colossenzen 3,12-17

zondagslied: LB gezang 167

'Heer Jezus licht der wereld' (of gez. 158)

evangelie: Mattheus 13,24-30

de zondag in het nieuwe lectionarium:

Jesaia 58, 7-10

psalm 112 (R: vs 4a)

I Korinthen 2,1-5

vers voor het evangelie: Joh. 8,12

Mattheus 5,13-16

kleur: wit of groen

gebed (Book of Common Prayer en Missale Romanum)

31. Behoed, O Heer, Uw huisgezin;
waak over ons zonder ophouden met
vaderlijke zorg.
en alwie op de hemelse genade steunen:
schraag hen door Uw voortdurende
bescherming.
Door uw Zoon, Jezus Christus, onze
Heer.

of (lutherse Dienstboek)

32 Heer onze God
die van alle einden der aarde
roept en vergadert een volk
dat U dient,
laat uw macht groot worden over ons
en over allen die zitten in
duisternis en schaduw des doods.
Door Jezus Christus, onze Heer.